

2.4 Analýza časových radov

Špecifické problémy analýzy časových radov

- problémy s voľbou časových bodov pozorovania (zhustený počet pozorovaní znamená väčšiu náročnosť pri výpočtoch, pri „riedkych pozorovaniach“ nám naopak môžu uniknúť charakteristické znaky daného časového radu, napríklad tzv. sezónne vplyvy),
- problémy s kalendárom (rôzna dĺžka kalendárnych mesiacov, rôzny počet pracovných dní v mesiaci a pod.),
- nezrovnalosti jednotlivých pozorovaní (dáta v prvom mesiaci sú z 10 podnikov, v druhom mesiaci z 20 podnikov, atď.),
- problémy s dĺžkou časových radov (niektoré metódy analýzy časových radov vyžadujú určitú minimálnu dĺžku časového radu, na druhej strane ak uvažujeme obdobie dlhšie, môže sa stať, že sa podstatne zmení charakteristika modelu).

Čo je dôležité pri voľbe analýzy časového radu

- účel analýzy (ako využijeme získané výsledky v praxi, aký bude ekonomický prínos, aké prostriedky na spracovanie dát máme k dispozícii, predpovedanie budúceho vývoja),
- typ časového radu (neexistuje univerzálny model),
- skúsenosť spracovateľa, dostupná výpočtová technika a vhodné programové vybavenie.

Priama štatistická analýza časových radov zostavených z absolútnych veličín (intervalové, okamihové) je veľmi obtiažná, preto sa obyčajne analyzujú **časové rady z tzv. odvodených veličín** (kľzavé priemery, koeficienty tempa rastu, diferencie, sezónne zložky a pod.).

Pri analýze získaných absolútnych veličín často využívame tzv. kumulované súčty a kľzavé súčty.

Kľzavé súčty nám napríklad hovoria, ako sa menila produkcia, príjmy atď. v jednotlivých mesiacoch i - tého roku v porovnaní s výsledkami v roku $i - 1$.

Kumulované súčty poukazujú na rovnomernosť resp. nerovnomernosť vývoja napríklad produkcie, príjmov a pod. Čím viac sa približujú k priamke, tým skôr môžeme predpokladať, rovnomernosť prírastkov.

Jednotlivé pojmy sú vysvetlené v nasledujúcej tabuľke.

Vychádzame z takého počtu období, ktorý tvorí obyčajne jeden cyklus, v tomto prípade 12 mesiacov. Postup pre výpočet kumulovaných súčtov je uvedený v tabuľke.

mesiac	tržby 1990	tržby 1991	kumulované súčty 1991	kľzavé súčty 1991
1	9	19	19	395
2	11	22	$19+22=41$	406
3	14	27	$19+22+27=68$	419
4	21	43	$19+22+27+43=111$	441
5	28	57	$19+22+...+57=168$	470
6	42	85	$19+22+...+85=253$	513
7	63	119	$19+22+...+119=372$	569
8	70	120	$19+22+...+120=492$	619
9	50	97	$19+22+...+97=589$	666
10	33	73	$19+22+...+73=662$	706
11	24	53	$19+22+...+53=715$	735
12	20	38	$19+22+...+38=753$	753

Kľzavé súčty vytvárame nasledovne:

1. mesiac 1991 = súčet tržieb v dvanástich mesiacoch od 2. mesiaca v roku 1990 po 1. mesiac v roku 1991 = $11+14+21+...+20+19 = 395$.

Pri výpočte hodnoty za 2. mesiac 1991 budeme počítať podobne, len so sklzom jedného mesiaca, teda : 2. mesiac 1991 = $14+21+...+19+22 = 395+22-11 = 406$.

Podobne dostaneme ďalšie hodnoty.

Po grafickom zobrazení pôvodných pozorovaných hodnôt, kumulovaných súčtov a kľzavých súčtov dostávame tzv. Z - diagram.

